

Colenbrander ontdekt in Amerika

Het grote publiek toonde tijdens een groot deel van zijn leven maar weinig waardering voor de creaties van Theo Colenbrander. Pas in 1924 wist een klein aantal geïnteresseerden het werkkapitaal bijeen te brengen, waardoor zijn keramische ontwerpen konden worden gerealiseerd. Op een tentoonstelling in Assen kunt u zich de komende maanden overtuigen van zijn unieke talent.

TEKST: ARNO WELTENS

Portretfoto van Theo Colenbrander.

Het laatste decennium zijn er steeds meer privéverzamelaars, kunsthandelaars en musea geïnteresseerd geraakt in het werk van de Doesburgse sierkunstenaar Theo Colenbrander (1841-1930). Deze internationale belangstelling heeft in de Verenigde Staten geleid tot collectievorming en een toenemende interesse voor zijn werk. On-

langs kocht het Philadelphia Museum of Art een van zijn siervazen van de Arnhemse plateelbakkerij RAM uit 1923. Andere Amerikaanse musea waren al voor gegaan om het werk te verzamelen van deze voormalige architect, die pas na zijn veertigste besloot om sierkunstenaar te worden.

Bijzondere veiling

Nét na het uitbreken van de kredietcrisis, werd in februari 2008 bij het Amsterdamse veilinghuis Sotheby's een omvangrijke collectie Nederlandse art nouveau en art deco geveild van de Amerikaanse collectioneers Justin Schiller en zijn partner Dennis David. De opbrengst van de veiling bedroeg meer dan één miljoen euro. Onder de ingebrachte voorwerpen bevond zich menig door Colenbrander ontworpen object, in het bijzonder keramiek. Hierbij werd geen onderscheid gemaakt tussen zijn Rozenburgperiode (1884-1888) en die van RAM (1920-1926). De fascinatie voor Colenbrander van het duo Schiller-David dateerde van twintig jaar eerder, toen antiquair Schiller en zijn partner David op zakenreis waren in Nederland. Tijdens hun verblijf in Amsterdam bleef er nog enige vrije tijd over en zij besloten een kijkdag van Sotheby's te bezoeken. Dit resulteerde onder andere in de eerste aankopen.

In de daaropvolgende periode werd de privécollectie uitgebreid tot meer dan driehonderd stuks.

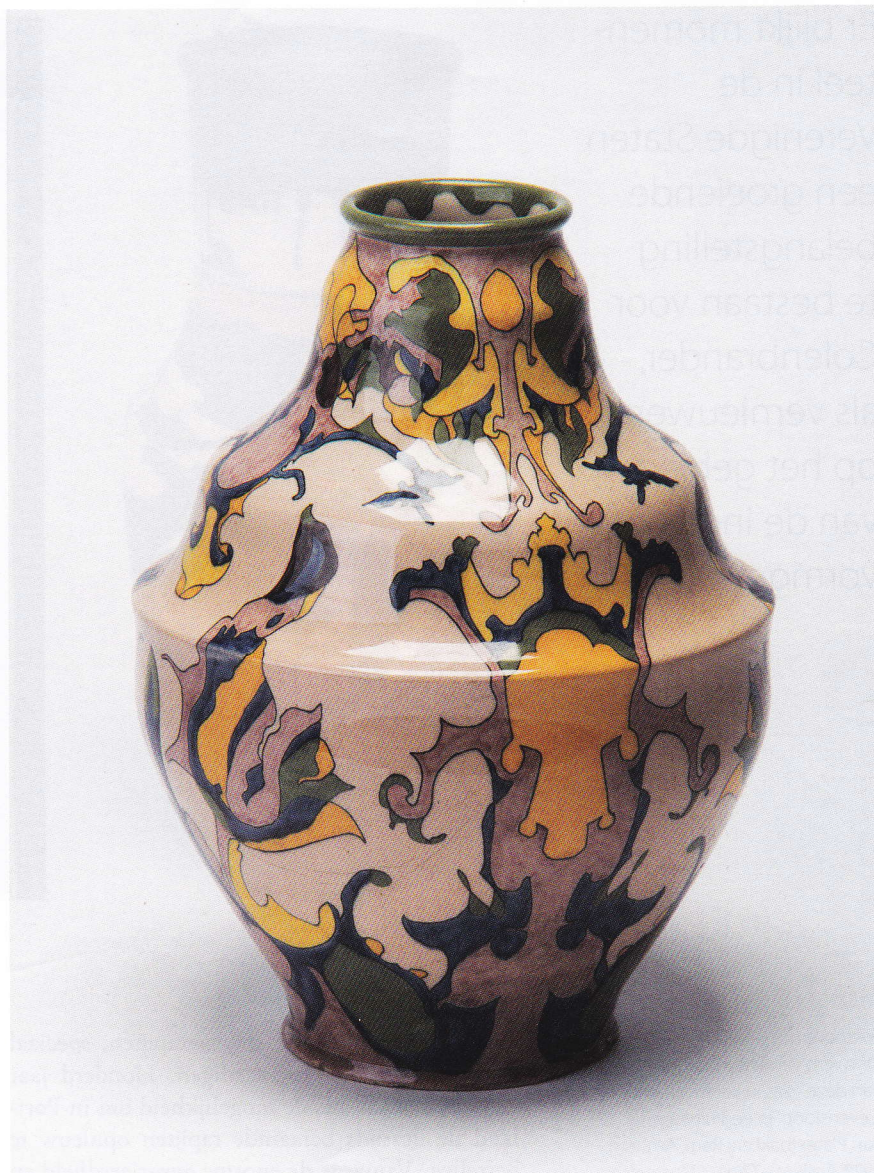
links

Ontwerp van Theo Colenbrander van een driedelig kaststel, met het decor 'Voorjaar' in een uitvoering van Plateelbakkerij W. Wollf von Gutenberg, Den Haag, 1887 uit de David-Schillercollectie. © Sotheby's, (2008).

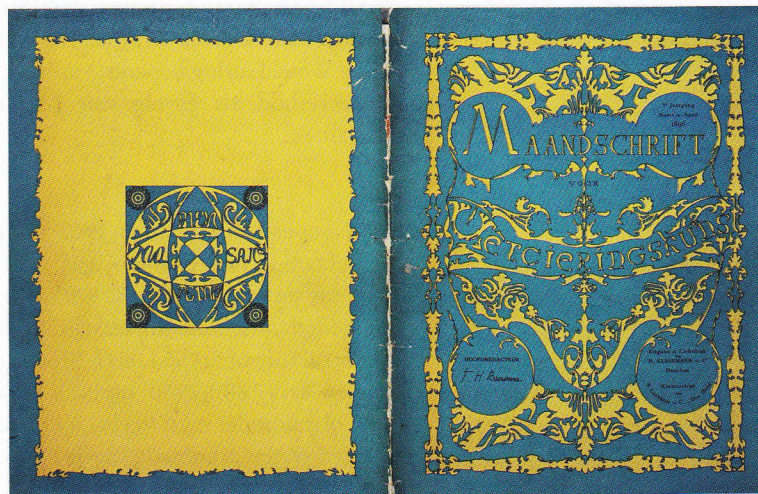
Opvallend was de enorme variatie: meubelen, schilderijen, tekeningen, prenten en keramische objecten. Het leverde een caleidoscopisch overzicht op van de Nederlandse kunst uit de periode 1880-1930. Onder de kunstobjecten bevond zich een groot aantal dat was vormgegeven door Colenbrander. Een van de niet verkochte voorwerpen was een ongedateerde ontwerptekening ('kwartontwerp') op millimeterpapier. Dit nooit uitgevoerde tapijntontwerp 'Gefluister-Chuchotement' verkocht het duo Schiller-David in 2011 aan het Museum of Fine Arts in Boston. Naar wordt aangenomen bevindt zich slechts één Colenbrandertapijt bij een particulier in de Verenigde Staten. Van de circa twintig tapijten die de tand des tijds hebben overleefd, was 'Artisjok' het meest succesvolle ontwerp. Van dit tapijt werden verschillende varianten uitgevoerd en aangeschaft door gefortuneerde opdrachtgevers. Zelfs na meer dan honderd jaar vallen de creaties van Colenbrander op door het gebruik van volle, verzadigde kleuren en de bijzondere kleurstellingen.

Colenbrander Carpets

Freelance kunsthistoricus, computerdeskundige en auteur Richard Mills raakte ook geboeid door het bijzondere kleurgebruik en de vormtaal van Colenbrander, Nederlands eerste industrieel ontwerper. Mills richtte zijn aandacht vooral op diens werk als tapijntontwerper. Hij publiceerde niet alleen in tijdschriften (o.a. Jong Holland in 1994), maar begon ook te verzamelen. Zijn uitvoerig onderzoek resulteerde uiteindelijk in de beslissing om in 2009 te starten met de opzet van 'Colenbrander Carpets'. Via dit, in de staat Oregon gevestigde, bedrijf is het mogelijk

boven Ontwerp van Theo Colenbrander van deze vaas, met het decor 'Open werk', in een uitvoering van de Plaatelbakkerij Ram, 1924. Collectie Drents Museum.
linksonder Theo Colenbrander, decorontwerp 'Bonte Roos' en 'Crocus', circa 1920, potlood en aquarelverf op papier. Particuliere collectie. Te zien op de expositie 'Theo Colenbrander' in het Drents Museum.
rechtsonder Omslag, zowel voor- als achterplat, van het 'Maandschrift voor vercieringskunst', jg 1, 1896, nr 3/4, kleurenlitho. Collectie Drents Museum.

Er blijkt momenteel in de Verenigde Staten een groeiende belangstelling te bestaan voor Colenbrander, als vernieuwer op het gebied van de industriële vormgeving.

linksboven

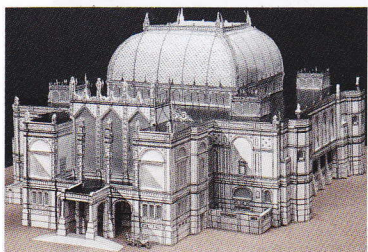
Ontwerp van Theo Colenbrander van deze vaas in keramiek, model 'Levensloop' in een uitvoering van Plateelbakkerij Ram, Arnhem, 1922. Collectie Drents Museum in een langdurig bruikleen Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

rechtsboven

Detail van een handgeknoopte smyrnaloper, met het patroon 'Steil-Rigide' van Theo Colenbrander uitgevoerd door Carpets in Portland. © Richard Mills.

onder

Maquette van het museumgebouw dat nooit werd uitgevoerd maar wel bekroond uit 1867.

om de handgeknoopte smyrnatapijten, speciaal op maat, te laten vervaardigen. Honderd jaar na dato bestaat dus de mogelijkheid om in Portland de destijds befaamde tapijten opnieuw te bestellen. Vanwege de enorme gevarieerdheid en gedetailleerdheid van de kleurrijke vloerkleden, besloot Mills een boeiende computeranimatie, zichtbaar via een website, te ontwikkelen. Colenbrander was destijds als freelance tapijtonwerper werkzaam voor de Amersfoortse Tapijtfabriek (1996-1991) en hierna door een fusie, bij de Koninklijke Deventer Tapijtfabriek (1991-1919). Bij de laatste fabriek was de productie gedurende de Eerste Wereldoorlog beperkt, vanwege het in- en uitvoerverbod als gevolg van de Nederlandse neutraliteit.

Ohr

Het Cooper-Hewitt, sinds 1967 onderdeel van het befaamde Smithsonian, gaf van september 1994 tot en met augustus 1995 een overzicht van Nederlandse kunstnijverheid. In de expositie 'The Structure of Style: Dutch Modernism in the Applied Arts 1880-1930' ontbrak het aardewerk van Colenbrander niet. Veel van de geëxposeerde objecten waren afkomstig uit de collectie van de eerder genoemde Justin Schiller. Dit National

Design Museum in New York, was onder andere al in het bezit van een 60 cm hoge dekselvaas van RAM (1923) en enkele Rozenburgvazen.

In 1999 organiseerde Het Paleis te Den Haag de expositie 'Pioneers and Terriers: Colenbrander, Ohr and USA Clay Artists'. De samensteller, prof. dr. Titus Elliëns, presenteerde het werk van Colenbrander naast de keramiek van een Amerikaanse tijdgenoot: George Ohr (1857-1918). Deze speelde, nét als Colenbrander, een pioniersrol in de Verenigde Staten. Zoals uit de titel van de tentoonstelling al op te maken was, werd de vastberadenheid, niet te verwarren met halsstarigheid van beide kunstenaars, vergeleken met een van de karaktertrekken van een terriër.

Geabstraheerde bloemontwerpen

De van televisieoptredens bekende Amsterdamse auteur en kunsthedelaar Frans Leidelmeijer, specialist op het gebied van de Nederlandse toegepaste kunst, wist een Amerikaans museum te interesseren. Samen met de directie en staf van het Wolfsonian Museum, wist hij circa twintig jaar geleden een omvangrijke en belangrijke collectie samen te stellen. Dit in het hart van het historische (lees art deco) Miami gelegen museum kent, naast een representatieve collectie boekom-

slagen, ook een groot aantal voorwerpen nieuwe kunst. Naast de zogenaamde 'Oranjeschotel' (RAM), ter gelegenheid van het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina, omvat de collectie ook een aantal schetsontwerpen van Colenbrander. Het zijn aandoenlijke potloodtekeningen van geabstraheerde bloemen, ingevuld met waterverf. Naast de naam van het patroon, noteerde de kunstenaar vaak de kleuren gevolgd door begin- en einddatum van de schets. Soms gebruikte hij de notitie 'goedgekeurd', voorzien van een datum. Deze nooit uitgevoerde keramiekontwerpen dateren uit de periode 1916-1919. Het zijn in wezen studies voor zijn latere sieraardewerk in Arnhem. Dit ondanks het feit dat de sierkunstenaar aan het einde van zijn leven (in een briefwisseling met een vriend), schreef dat hij alle documentatie en schetsen had vernietigd. De meeste ontwerpen die toch bewaard gebleven zijn, bevinden zich thans in museale collecties in Nederland (onder andere in het Haags Gemeentemuseum, het Rijksprentenkabinet Amsterdam en het TextielMuseum Tilburg). Een geringer aantal is in het bezit van particuliere verzamelaars.

MoMa

Het Cleveland Museum of Art (CMA) beschikt over een omvangrijke collectie 'art and design', onder andere een dekselvaas van Rozenburg met jaarletter A uit 1885. Ook het New Yorkse Museum of Modern Art (MoMa), mede opgezet dankzij het mecenaat van de echtgenote van multimiljonair Rockefeller, is in het bezit van een Colenbrander gerelateerd object. Het betreft het door architect Wijdeveld ontworpen affiche voor de eretentoonstelling van Colenbrander aardewerk en tapijten in het Stedelijk Museum te Amsterdam (1923). De New Yorkse kunsthandel Jason Jacques, gespecialiseerd in Europees aardewerk uit de art-nouveau- en art-decoperiode, is als deelnemer aan de jaarlijkse TEFAF in Maasticht ook een bewonderaar van de flamboyante Colenbrander. Een en ander blijkt onder andere uit het raadplegen van zijn online-catalogus (Rozenburgaardewerk) en de opvallende foto's van zijn galerie, ontworpen door een voormalige redacteur van een magazine over binnenhuisarchitectuur. Werk van de Nederlandse sierkunstenaar is opgenomen in zijn publicatie 'Exotica' (2010). Afgelopen najaar hield Eveline Holsappel een lezing in het Museum of Fine Art in Houston. In het kader van een symposium, georganiseerd door de American Ceramic Circle, gaf de conservator toegepaste kunst en vormgeving van het Museum voor Moderne Kunst te Arnhem, een verhandeling met lichtbeelden onder de titel: 'T.A.C. Colenbrander: Uncompromising Innovator of Dutch Ceramics'. Onder de aanwezigen

in november 2013 waren veel museumprofessionals, maar ook een groot aantal collectioneers. Holsappel was verrast door de grote Amerikaanse interesse in Colenbrander, als vernieuwer op het gebied van industriële vormgeving.

Late waardering

Op basis van onderzoek kan geconcludeerd worden dat Colenbrander tijdens zijn leven, behalve een ingezonden tapijt naar de bekende Parijse kunsthandelaar Siegfried Bing in 1898, nauwelijks bekendheid genoot buiten onze landsgrenzen. Slechts zijn Nederlandse kunstbroeders en enkele mecenasen hadden destijds oog voor zijn unieke talent. Zijn onorthodoxe decoraties en expressief kleurgebruik werden door het grote publiek onvoldoende gewaardeerd. De tragiek was dat hij zijn tijd ver vooruit was. Ondanks deze tegenslag ging hij onverdroten voort met het ontwerpen. In april 1924 wist een aantal prominente belangstellenden een werkkapitaal bijeen te brengen van een kwart miljoen gulden. Dit bedrag was bedoeld om de artistieke idealen van Colenbrander te waarborgen, door exclusief voor hem een plateelfabriek in Arnhem op te richten. Bijna aan het eind van zijn leven ontving de kunstenaar de eer die hem toekwam. Wellicht dat nu een jongere generatie aan de overzijde van de Atlantische Oceaan, Colenbranders 'klare lijn' op de juiste waarde weet te schatten.

boven

Ontwerp van Theo Colenbrander van dit wandbord met het decor 'Tulp', in een uitvoering van Plateelbakkerij W. Wolff von Gutenberg, uit Den Haag in 1887. Afkomstig uit de David-Schillercollectie die verkocht werd bij Sotheby's. © Sotheby's (2008).

MEER WETEN

Bezoeken

'Theo Colenbrander.
Dutch industrial design avant-la-lettre.'
Drents Museum
Assen
www.drentsmuseum.nl
24-03 t/m 28-09